

Autoreferat przedstawiający opis dorobku oraz osiągnięć naukowych

I. Imię nazwisko:

Marek Dobrowolski

II. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej:

- Dyplom magistra prawa uzyskany na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL w 1995 r. na podstawie pracy magisterskiej na temat: „Przywrócenie Senatu w 1989 r., obecne unormowania i perspektywy drugiej izby w przyszłej Konstytucji RP”.
- Stopień doktora nauk prawnych uzyskany na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL w 2002 r. na podstawie rozprawy doktorskiej na temat: „Zasada dwuizbowości parlamentu w polskim prawie konstytucyjnym”, przygotowywanej pod kierunkiem prof. dr hab. M. Granata, recenzowanej przez prof. dr hab. L. Garlickiego oraz prof. dr hab. D. Dudka.

III. Informacja dotycząca zatrudnienia w jednostkach naukowych:

- Od 1996 r. - Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL.
- W okresie zatrudnienia w KUL korzystałem z urlopów: bezpłatnego, na warunkach urlopu macierzyńskiego oraz wychowawczego.
- W latach od 2009 r. do 2012 r. - Wyższa Szkoła Biznesu w Dąbrowie Górniczej.

IV. Osiągnięcie naukowe, o którym stanowi art. 16 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595 ze zm.):

- **Autor, tytuł osiągnięcia naukowego, rok i miejsce wydania, wydawnictwo:**

Marek Dobrowolski, *Zasada suwerenności narodu w warunkach integracji Polski z Unią Europejską*, Lublin 2014, Wydawnictwo KUL.

- **Omówienie celu naukowego ww. pracy oraz osiągniętych wyników:**

Zasadniczym celem wyżej wymienionej monografii jest ustalenie wpływu członkostwa Rzeczypospolitej Polskiej w Unii Europejskiej na normatywną treść i ustrojowe znaczenie konstytucyjnej zasady suwerenności narodu.

Przedmiotowa zasada legła u podstaw nowożytnego prawa konstytucyjnego, dlatego ważnym wydał mi się projekt przeanalizowania zmian, jakie nastąpiły w sposobie jej rozumienia pod wpływem rozwiązań ustrojowych Unii Europejskiej. Fundamentalne znaczenie tej zasady dla prawa konstytucyjnego zdecydowało o takim, a nie innym wyborze problematyki badawczej.

W wyniku przeprowadzonych badań ustaliłem, iż źródła idei władzy ludu można doszukiwać się w rozwiązaniach ustrojowych starożytnej Grecji i Rzymu. Z tego punktu widzenia szczególną rolę odegrała koncepcja prawna, zgodnie z którą władza cesarzy pochodzi od rzymskiego ludu (*lex regia*) oraz jej późniejsze (głównie średniowieczne) burzliwe dzieje. Przeprowadzona analiza pozwoliła mi wskazać, iż przekonanie o ludzie jako źródle politycznej władzy w państwie jest stale obecne w zachodnioeuropejskim kręgu kulturowym. Natomiast zręby jej normatywnego kształtu uformowały się w okresie oświecenia, kiedy to idea ta uległa konstytucjonalizacji. Nie oznacza to jednak, iż od tego momentu koncepcja władzy ludu (narodu) nie ulegała żadnym zmianom, przeciwnie pierwsze konstytucje uchwalane w imieniu narodu i zawierające dodatkowo jednoznaczne wskazanie na naród jako podmiot władzy najwyższej w państwie rozpoczęły dopiero proces ewolucji normatywnego kształtu zasady suwerenności narodu. Zasadniczy wpływ na tę ewolucję miały nie tylko doktrynalne dociekania co do jej normatywnej treści, ale również (a może przede wszystkim) szersze procesy społeczne i kulturowe w konsekwencji których następowały zmiany ustrojowe (np. doszło do upowszechnienia pięcioprzymiotnikowego prawa wyborczego oraz instytucji referendum, pojawiła się kontrola konstytucyjności prawa). Zmiany te bezpośrednio oddziaływały na sposób rozumienia zasady suwerenności narodu i wyznaczały momenty zwrotne wspomnianej ewolucji. Polska na skutek skomplikowanych i nierzadko dramatycznych wydarzeń swojej historii nie uczestniczyła w procesie kształtowania zrębów nowożytnego kształtu wspomnianej zasady, a „jedynie” czerpała z tradycji europejskiego konstytucjonalizmu zarówno u początków II, jak i III Rzeczypospolitej.

Spojrzenie na tytułową zasadę z perspektywy intensyfikujących się procesów integracyjnych doprowadziło do sformułowania tezy o istnieniu klasycznej i poklasycznej zasady suwerenności narodu, a także zdefiniowania wspólnych oraz różnicujących obie kategorie elementów składowych. Pozwoliło to uznać, iż Konstytucja RP odwołuje się jeszcze do formy klasycznej, ale jednocześnie poprzez umieszczenie w niej klauzuli integracyjnej (art. 90) tworzy podstawy do kształtowania poklasycznej odmiany tejże zasady. Proces ten rozpoczął się wraz z przystąpieniem Polski do struktur Unii Europejskiej.

Badania prowadzone w ramach klasycznej zasady suwerenności narodu nie sprowadziły się jedynie do przedstawienia aktualnego stanu ustaleń doktryny prawa, ale doprowadziły z jednej strony do swobodnego odkrycia płaszczyzn dotąd dostatecznie nieeksploatowanych (szczególnie kwestia odpowiedzi na pytanie o procesy prowadzące do ujawnienia przez naród swojej woli),

a z drugiej strony ukazały niewystarczalność czy nawet błędność niektórych ustaleń (np. dotyczących sposobu rozumienia konstytucyjnego pojęcia „naród”).

Zgodnie z postanowieniami Konstytucji RP naród sprawuje władzę pośrednio (przez przedstawicieli) lub bezpośrednio (w drodze referendum), prowadzone w monografii badania doprowadziły do wyróżnienia nowego wymiaru wyrażania woli przez naród. Decyzje podejmowane przez suverena (zarówno w formie pośredniej, jak i bezpośrednio) są bowiem wynikiem szerszych procesów, debat publicznych, sporów politycznych prowadzonych nie tylko pomiędzy rywalizującymi ze sobą partiami politycznymi, ale szerzej – za pośrednictwem środków masowego przekazu – z zaangażowaniem nierzadko znacznej części społeczeństwa, a przede wszystkim z udziałem różnorodnych instytucji społeczeństwa obywatelskiego. Końcowa decyzja jest więc wynikiem mniej lub bardziej ożywionej debaty poszczególnych jednostek i tworzonych przez nie organizacji. Taka konstatacja pozwoliła mi na wyróżnienie formalnego i materialnego aspektu procesu podejmowania decyzji przez naród oraz wskazania na ich istotne różnice. Aspekt formalny oparty jest na równym wpływie poszczególnych członków narodu na decyzję podejmowaną w drodze wyborów lub w referendum, aspekt materialny przeciwnie – akcentuje zróżnicowany wpływ poszczególnych jednostek i grup społecznych na współkształtowanie dominujących opinii w społeczeństwie, a przez to na ostateczne rozstrzygnięcia. Jest on więc zależny od szeregu różnorodnych czynników (pozycji społecznej, wykonywanego zawodu, zdolności i predyspozycji poszczególnych osób, ich stopnia zainteresowania danym zagadnieniem społeczno-politycznym itd.). Przykładowo rola polityków, dziennikarzy, właścicieli mediów, ekspertów, naukowców przy ostatecznym formułowaniu decyzji politycznej jest z „natury rzeczy” niewspółmiernie większa niż osób, które „tylko” głosują w wyborach lub incydentalnie interesują się zagadnieniami polityki państwa. Z kolei analiza konstytucyjnej kategorii „naród” doprowadziła do ustalenia, iż w konstytucji występują dwa jego rozumienia: pierwsze – polityczne, dominujące i podstawowe dla prawa konstytucyjnego oraz drugie – kulturowe (w rozprawie zaproponowałem także zmianę terminologii, uznając iż przymiotnik „kulturowy” określa bardziej adekwatnie niż określenie „etniczny” to drugie znaczenie pojęcia „naród”).

Przedmiotem mojego zainteresowania były także inne elementy prawnej natury przedmiotowej zasady. W efekcie ustaliłem, że różne znane z poszczególnych konstytucji formuły redakcji przepisów ustanawiających tę zasadę (tzw. przepisów zrębowych) nie mają wpływu na sposób rozumienia i zakres uprawnień suverena, a sama zasada stanowi swoistą fikcję prawną, na mocy której decyzje podejmowane przez część członków zbiorowego suverena są traktowane jako rozstrzygnięcia narodu.

Badania nad zasadą suwerenności narodu w klasycznym ujęciu doprowadziły jednak przede wszystkim do stwierdzenia istnienia ścisłego związku między suwerennością narodu, konstytucją

i jej znaczeniem w systemie ustrojowym państwa oraz pozycją i kompetencjami parlamentu. Takie ustalenie pozwoliło w konsekwencji uznać, iż konstytucja z jej nadrzędnością oraz parlament jako organ legitymizowany bezpośrednio są instytucjami w sposób szczególny wyrażającymi wolę suwerennego narodu.

Ustanowienie w konstytucji zasady suwerenności narodu oznacza, iż żaden inny podmiot nie może rościć sobie prawa do sprawowania pełni władzy w państwie, a przepisy konstytucji oraz cały system prawny ma gwarantować niepozbywalność tej władzy. Takie funkcje pełnią niektóre z pozostałych zasad konstytucji (podziału władzy, legalizmu, demokratycznego państwa prawa) oraz konstytucjonalizacja podstawowych instytucji społeczeństwa obywatelskiego (różnorodne formy zrzeszeń obywatelskich, wolność zgromadzeń, wolność słowa i środków masowego przekazu). Ustanowienie zaś pięcioprzymiotnikowych wyborów do parlamentu oraz konstytucyjnego zakazu pozbawiania obywatelstwa polskiego należy w tym kontekście postrzegać jako gwarancje dla zachowania równego prawnego statusu poszczególnych członków narodu oraz integralności i trwałość zbiorowego suwerena.

W konsekwencji instytucje społeczeństwa obywatelskiego (jako warunki swobodnego podejmowania decyzji politycznej przez suwerena) oraz pozycja prawna konstytucji i parlamentu stanowią ważne kryteria analizy zmian, jakie zaszły w obszarze normatywnego zakresu konstytucyjnej zasady suwerenności narodu.

W celu uporządkowania dalszej analizy tytułowego zagadnienia wyróżniłem jego dwa dodatkowe aspekty: (1) zasada suwerenności narodu w procesie ratyfikacji traktatów integracyjnych oraz (2) w warunkach integracji Polski z Unią Europejską, co znalazło także odzwierciedlenie w przyjętej systematyce pracy. W pierwszym obszarze decyzje integracyjne są właściwie analogiczne z tymi, jakie zapadają w przedmiocie ratyfikacji tzw. klasycznych umów międzynarodowych, z tą jednak różnicą, iż na mocy traktatów integracyjnych dochodzi do przekazania kompetencji organów władzy państwowej na rzecz Unii Europejskiej, ale ten wymiar rodzi skutki „dopiero” w obszarze funkcjonowania państwa w strukturach Unii (skutków ratyfikacji takich traktatów), co stanowi już drugi z wyszczególnionych aspektów analizy.

Punktem wyjścia dla podjęcia badań w pierwszym z wyróżnionych zagadnień była charakterystyka praktyki ukształtowanej w procesie ratyfikacji dwóch dotychczas przyjętych traktatów integracyjnych. Jej analiza ujawniła: a) niewystarczalność procedur wyznaczających poszczególne etapy postępowań ratyfikacyjnych (czego wyraźną oznaką były nieprawidłowości w ich przebiegu, w tym przede wszystkim niemający uzasadnienia pośpiech); b) napięcia w przedmiocie rozgraniczenia stosowania procedur określonych w art. 89 i 90 Konstytucji RP, a więc ustalania faktu przekazania kompetencji w drodze umowy międzynarodowej oraz c) spory w doktrynie dotyczące poszczególnych trybów wyrażania zgody na ratyfikację traktatu

integracyjnego (np. w kwestii niewiążącego referendum integracyjnego czy skali odstępstw od zwykłej procedury legislacyjnej przy uchwalaniu ustawy wyrażającej zgodę na ratyfikację traktatu integracyjnego). Podjęcie w monografii tej problematyki pozwoliło na zidentyfikowanie i scharakteryzowanie problemów interpretacyjnych występujących w interesującym nas obszarze oraz na przedstawienie propozycji ich rozwiązania łącznie ze sformułowaniem postulatów *de lege ferenda*.

Przedmiotem mojej uwagi była także konstytucyjna dopuszczalność tzw. powtarzania decyzji integracyjnych. Badania tego zagadnienia doprowadziło do wniosku, iż w świetle rozwiązań przyjętych w konstytucji nie ma formalnoprawnych przeszkód do ponownego wszczynania procedur ratyfikacyjnych traktatów, które zostały już raz odrzucone, tj. prezydent w przyjętym trybie nie uzyskał zgodny na ich ratyfikację. Z przepisów konstytucji można „jedynie” wyprowadzić pewne reguły dotyczące trybu, w jakim takie powtórzenie decyzji integracyjnej miałyby nastąpić. Ów tryb ponownego decydowania zależy bowiem od pierwotnie wybranej procedury. Jeśli o ratyfikacji traktatu integracyjnego rozstrzygał naród w referendum, to powtórzenie decyzji jest możliwe tylko i wyłącznie w tej samej procedurze, jeśli natomiast pierwotne głosowanie miało miejsce w parlamencie, to nie ma przeszkód, aby Sejm wybrał jeden z dwóch dopuszczonych przez konstytucję trybów wyrażania zgody na ratyfikację traktatów integracyjnych. Oczywiście brak przeszkód formalnych do powtarzania decyzji integracyjnych nie oznacza jeszcze obowiązku ich podejmowania, a zagadnienie ustanowienia w konstytucji odpowiednich ograniczeń w tym względzie jest, jak się wydaje, kwestią otwartą (co jest przedmiotem mojej analizy w rozprawie).

Odrębnym zagadnieniem rozpatrywanym przeze mnie w monografii są kwestie związane z kontrolą konstytucyjności traktatów integracyjnych. W tym zakresie wskazałem na podstawowe znaczenie kontroli Traktatu akcesyjnego. Jej ranga nie wynikała tylko z faktu stworzenia przez ten traktat podstawy do akcesji Rzeczypospolitej w struktury Unii Europejskiej, ale również z powodu rodzaju przyjmowanych w nim zobowiązań (przede wszystkim do respektowania zasady pierwszeństwa stosowania prawa unijnego, co zgodnie z ustaleniami ETS/TS UE obejmuje również konstytucje państw członkowskich oraz do przyjęcia całego dorobku prawnego UE). Przeprowadzona analiza z całą wyrazistością ujawniła zasadnicze braki i nieadekwatność kontroli konstytucyjności traktatów integracyjnych w trybie następczym, stąd podniesiony postulat *de lege ferenda* ustanowienia obligatoryjnej w tym zakresie kontroli uprzedniej.

Na tle ustaleń TK poczynionych w tzw. orzecznictwie integracyjnym zarysowują się także konstytucyjne granice dla przekazywanych na rzecz UE kompetencji organów władzy państwowej. Analiza tego orzecznictwa doprowadziła do kolejnych wniosków. Ocena dopuszczalnego zakresu przekazywanych danym traktatem kompetencji musi uwzględniać także kompetencje przekazane

w drodze wcześniej ratyfikowanych traktatów integracyjnych. Tak aby całość przekazanych kompetencji nie naruszała rdzenia kompetencyjnego poszczególnych konstytucyjnych organów państwa, a idąc dalej nie uniemożliwiła Rzeczypospolitej Polskiej funkcjonowania jako państwo suwerenne i demokratyczne. Zasadniczą i jeszcze niewyeksponowaną dostatecznie w orzecznictwie TK kwestią jest utrzymanie charakteru UE jako organizacji międzynarodowej i państwowego statusu jej członków (wszak klauzula integracyjna jednoznacznie wskazuje, iż kompetencje organów władzy państwowej na rzecz organizacji międzynarodowej lub organu międzynarodowego). W świetle przeprowadzonej analizy ustaliłem, iż specyfika UE polega na tym, iż jej rozwiązania ustrojowe zbliżają się do rozwiązań łączonych dotychczas wyłącznie z instytucją państwa, co jednak nie zmienia jej charakteru jako organizacji międzynarodowej.

Wskazany przez TK w wyroku akcesyjnym sposób rozwiązania swoistego węzła gordyjskiego polegającego na konfrontacji zasady nadrzędności Konstytucji RP i zasady pierwszeństwa stosowania UE (w przypadku stwierdzenia konfliktu między prawem UE a Konstytucją RP suweren może doprowadzić do: zmiany konstytucji, zmiany prawa UE albo wystąpienia RP z UE) zrodził dwa generalne ustalenia: po pierwsze, zmiana formalnie nadal nadrzędnej konstytucji wydaje się stosunkowo najłatwiejszym spośród przedstawionych reguł rozwiązania konfliktu na linii konstytucja – prawa UE, a i tak nie wszystkie postanowienia konstytucji „nadają” się do takiej zmiany (np. zasady ochrony praw człowieka), co oznacza znaczącą reinterpretację pojęcia „nadrzędność konstytucji”; po drugie, takie ujęcie prowadzi do zmiany relacji między suwerenem a konstytucją. W porządku przedakcesyjnym – jak wspomniano – występowała ścisła zależność: prawna i polityczna pozycja suwerena wyrażała się poprzez nadrzędność konstytucji, i odwrotnie pozycja konstytucji w systemie źródeł prawa była konsekwencją statusu jej twórcy. W porządku poakcesyjnym ten stan uległ zmianie, konstytucja nie wyraża już w sposób pełny i bezwzględny władzy zwierzchniej narodu, bowiem ta realizowana jest nie tyle poprzez konstytucję, ile przez prawo suwerena do wyboru jednej z owych trzech wskazanych przez TK „reguły kolizyjnej”. W ten sposób pozycja ustrojowa konstytucji uległa zmianie, która jest także dostrzegalna w odniesieniu do pochodnego prawa UE. Wprawdzie TK trafnie stwierdził, iż w świetle przepisów konstytucji akty tego prawa są umiejscowione w systemie źródeł prawa poniżej konstytucji, a ta nadal posiada walor aktu normatywnego o najwyższej mocy prawnej, jednak uznał jednocześnie, iż nie posiada kompetencji do kontroli abstrakcyjnej prawa pochodnego UE (w przeciwieństwie do kontroli konkretnej oraz kontroli tzw. ustaw implementujących).

W poakcesyjnym porządku ustrojowym znacznej zmianie uległa także pozycja parlamentu. Do takiego wniosku prowadzi prawnie dopuszczalna możliwość swoistego odwołania się do narodu od negatywnej decyzji parlamentu w sprawie wyrażenia zgody na ratyfikację przez prezydenta

traktatu integracyjnego, co tworzy – nieznana dotychczas - swoistą drugą instancję podejmowania decyzji. Zmiana pozycji parlamentu jest mierzona także skalą przekazanych kompetencji na rzecz UE (ok. 65%), w rezultacie ustawodawstwo przestało być głównym instrumentem określania podstawowych zasad życia społecznego. Pozycja parlamentu jest tylko nieznacznie wzmacniana uprawnieniami, w jakie parlamenty narodowe zostały wyposażone w Traktacie lizbońskim.

Tytułowa zasada wyznaczyła także kolejny obszar badawczy. Należało przede wszystkim podjąć zagadnienie form legitymizacji UE i odnieść je do konstytucyjnej kategorii „władza narodu” oraz przeanalizować problematykę hasłowo określoną jako zagadnienie tzw. ludu europejskiego. W pierwszym z wyróżnionych zagadnień okazało się, że wskazane w Traktacie lizbońskim formy legitymizacji UE tylko przy daleko idących zabiegach interpretacyjnych dadzą się traktować jako przejawy współsprawowania władzy przez europejskich suwerenów (takie ujęcie jest przede wszystkim możliwe w odniesieniu udziału parlamentów narodowych w procedurach decyzyjnych UE). Najbardziej interesującym zagadnieniem w tym zakresie okazało się oczywiście ustalenie charakteru przedstawicielstwa realizowanego w Parlamencie Europejskim. Inaczej mówiąc, tematyka rozprawy wymuszała pytanie o to, czy przedstawicielstwo to może być kwalifikowane jako przejaw władzy poszczególnych zbiorowych suwerenów. Zmiana traktatowej formuły charakteryzującej skład PE przeprowadzona w Lizbonie uwypakowała „tylko” ten problem (na mocy Traktatu lizbońskiego do PE wchodzi „przedstawiciele obywateli UE”, a nie jak poprzednio „przedstawiciele narodów państw członkowskich”). W świetle przeprowadzonych badań nie można twierdzić, iż PE reprezentuje jeden zbiorowy podmiot (analogicznie jako parlamenty narodowe), na co mogłaby wskazywać zarysowana zmiana wprowadzona w Traktacie lizbońskim. Taki wniosek opiera się na argumentacji przedstawionej przez Federalny Trybunał Konstytucyjny Niemiec (przedstawicielstwo w PE nie opiera się na zasadzie równości wyborów w znaczeniu materialnym) oraz wynika z analizy stanu unormowań w Polsce. Z drugiej strony jednak przedstawicielstwo w PE trudno też kwalifikować jako reprezentację poszczególnych europejskich suwerenów. W rezultacie uznać należało, iż charakter przedstawicielstwa realizowany w PE nie jest jeszcze dostatecznie wykrystalizowany i może być interpretowany na różne sposoby.

Z kolei rozważania poświęcone tzw. europejskiemu *demos* doprowadziły do następującego stwierdzenia: pomimo iż lud europejski w istocie rzeczy nie istnieje, to dynamika procesów integracyjnych czyni z tego zagadnienia nie tylko wdzięczny, ale także ważny obszar badań. Oczywiście nauki prawne mają w tym zakresie ograniczone możliwości formułowania kategoriycznych stwierdzeń, niemniej jednak przeprowadzona analiza uprawnia w moim przekonaniu do postawienia tezy o występowaniu w obszarze UE wyraźnych analogii do rozwiązań i instytucji, jakie na poziomie państw występują w ramach narodu rozumianego zarówno w sensie politycznym, jak i kulturowym.

Reasumując, przeprowadzona analiza pozwoliła na postawienie tezy, zgodnie z którą dla pełniejszej realizacji władzy narodu w ujęciu poklasycznym konieczne jest: a) zapewnienie właściwego rytmu prac ratyfikacyjnych traktatów integracyjnych, co po uwzględnieniu dotychczasowej praktyki prowadzi do postulatu uszczegółowienia procedur ratyfikacyjnych, tak aby w większym stopniu umożliwiały one pogłębioną refleksję nad szczegółowymi skutkami przyjmowanych zobowiązań oraz tworzyły lepsze warunki do wymiany opinii i prowadzenia debaty społeczno-politycznej, wszystko zaś po to, aby materialny wymiar dochodzenia do wyrażenia woli przez suwerena był realizowany w sposób pełniejszy; b) ustanowienia obligatoryjnej uprzedniej kontroli konstytucyjności traktatów integracyjnych, tak aby suweren zawczasu (przed podjęciem zasadniczej decyzji integracyjnej) uzyskiwał wiedzę co do zgodności traktatu z konstytucją, co pozwoli także minimalizować perturbacje międzynarodowe związane z ewentualnym stwierdzeniem niekonstytucyjności już ratyfikowanego traktatu oraz „daje czas i możliwości” na zastosowanie jednej z trzech ze wskazanych przez TK „reguł kolizyjnych”.

Jednakże prowadzone badania umożliwiły przede wszystkim zdefiniowanie poklasycznej formy zasady suwerenności i wskazanie na jej normatywne znaczenie w ramach członkostwa Polski w UE, które polega przede wszystkim na obowiązku konstytucyjnych organów władzy państwowej podejmowania w przestrzeni prawnej wyznaczonej przez UE wyłącznie takich działań, które wykluczają wykreowanie nowego podmiotu mogącego pretendować do roli nowego zwierzchnika lub naruszają integralność i spójność zbiorowego suwerena. Oznacza to znaczne konstytucyjne ograniczenia przy współdecydowaniu przez te organy o środkach zmierzających do pomniejszenia deficytu demokratycznego UE.

V. Pozostałe zagadnienia badawcze

• Prawo parlamentarne

Prawo parlamentarne było chronologicznie pierwszym podjętym przeze mnie przedmiotem badań. W tym obszarze szczególne miejsce zajmuje problematyka dwuizbowości parlamentu oraz parlamentarne prawo wyborcze. Wyniki prowadzonych analiz prezentowałem w szeregu artykułach, glosach, wystąpieniach konferencyjnych i wypowiedziach polemicznych. Głównym jednak owocem tych badań była rozprawa doktorska pt. *Zasada dwuizbowości parlamentu w polskim prawie konstytucyjnym* (obroniona w 2002 r.) oraz przygotowana na jej podstawie monografia o tym samym tytule (Wydawnictwo Sejmowe 2003). Książka ta zyskała pozytywne recenzje opublikowane w wiodących czasopismach prawniczych w kraju (zob. recenzje:

J. Czajowskiego w: „Przegląd Sejmowy” 2004, nr 3, s. 191–194 oraz R. Balickiego w: „Państwo i Prawo” 2004, nr 10, s. 104–106). Wskazywano w nich m.in., iż jest to „zapewne pierwsze w literaturze polskiego prawa konstytucyjnego całościowe przedstawienie (...) zagadnienia, dokonane w sposób pogłębiony” (J. Czajowski) z wykorzystaniem „imponującej – trafnie dobranej i kompletnej – bazy bibliograficznej”. W efekcie „książka jest pracą wartościową i godną polecenia, a jej lekturę ułatwia doskonały język” (R. Balicki).

Punktem wyjścia do badań nad strukturą parlamentu było zdefiniowanie samej konstytucyjnej zasady dwuizbowości parlamentu oraz rekonstrukcja jej zakresu normatywnego. Zadanie to przeprowadziłem w pierwszym etapie moich studiów nad tym zagadnieniem (*Dwuizbowość parlamentu jako zasada Konstytucji RP*, „Państwo i Prawo” 2000, nr 4, s. 47–56), a następnie poszerzyłem w rozprawie doktorskiej. Ustalenia poczynione w tych publikacjach znalazły uznanie w doktrynie prawa konstytucyjnego (np. J. Szymanek, *Druga izba we współczesnym parlamencie. Analiza porównawcza na przykładzie europejskich państw unitarnych*, Warszawa 2005, s. 58; 62–63, 231).

Z perspektywy bieżących wyzwań stojących przed doktryną prawa konstytucyjnego najbardziej aktualnym ówczesnie problemem podejmowanym w rozprawie doktorskiej była jednak kwestia dopuszczalnego zakresu poprawek Senatu w procesie legislacyjnym (zob. także *Prawo Senatu RP do wnoszenia poprawek do ustaw uchwalanych przez Sejm w świetle orzecznictwa TK*, „Przegląd Sejmowy” 2001, nr 5, s. 25–44). Jednocześnie problematyka ta zogniskowała najistotniejsze zagadnienia teoretyczne związane z zagadnieniem dwuizbowości w Polsce. Tę podstawową dla praktyki funkcjonowania polskiej dwuizbowości kwestię analizowałem z uwzględnieniem celu ustanawiania takiej struktury parlamentu, modelu przyjętej w polskiej konstytucji zasady dwuizbowości, znaczenia normatywnego tzw. przepisu zrębowego ustanawiającego tę zasadę (art. 10 Konstytucji RP) oraz koncepcji ustawy przyjętej przez polskiego ustrojodawcę. Badania nad powyższymi zagadnieniami rozwijałem już po wydaniu monografii, czyniąc je odrębnymi i samodzielnymi przedmiotami analizy.

W swoich pracach włączyłem się w dyskusję na temat konsekwencji normatywnych tzw. przepisu zrębowego ustanawiającego zasadę dwuizbowości parlamentu, przedkładając własną jego interpretację (w moim przekonaniu w przepisie tym zakodowana została reguła interpretacyjna, która znajduje zastosowanie przy interpretacji pojęć niedookreślonych, takich jak „poprawka senatu” oraz w sytuacji, gdy przepisy konstytucyjne nie dokonują szczegółowego podziału kompetencji pomiędzy izby parlamentu). Koncepcję tę stosowałem do oceny trafności wykładni odpowiednich przepisów dokonywanej przez TK w wyrokach odnoszących się do zakresu kompetencji drugiej izby polskiego parlamentu. Materialnym efektem tych badań są glosy opublikowane w Przeglądzie Sejmowym do trzech wyroków TK: z 24 czerwca 2002 r., sygn. akt

K 14/02 (2002, nr 6, s. 84–94); z 19 lutego 2003 r., sygn. akt P 11/02 (2003, nr 4, s. 119–127); z 12 stycznia 2005 r., sygn. akt K 24/04 (2005, nr 3, s. 143–152).

W opinii prof. Pawła Sarneckiego moje ustalenia dotyczące tzw. przepisu zrębowego „rozszerzyły argumentację” w tym zakresie (zob. P. Sarnecki, *Odpowiedzi na pytania w dyskusji*, [w:] M. Granat (red.), *Zagadnienia prawa parlamentarnego. Materiały z XLVIII Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Prawa Konstytucyjnego, Serock, 1–3 czerwca 2006 r.*, Warszawa 2007, s. 213). Analiza literatury przedmiotu natomiast uprawnia mnie, jak sądzę, do stwierdzenia, iż prace te stanowią istotny punkt odniesienia dla dalszych badań, dyskusji i polemik (A. Bisztyga, P. Zientarski (red.), *Kierunki zmian pozycji ustrojowej i funkcji Senatu RP*, Warszawa 2014; K. Skotnicki, *Senat III RP – nieprzemyślany czy niepotrzebny*, [w:] M. Zubik, *Dwadzieścia lat transformacji ustrojowej w Polsce. 51 Ogólnopolski Zjazd Katedr i Zakładów Prawa Konstytucyjnego, Warszawa, 19–21 czerwca 2009 r.*, Warszawa 2010, s. 219–220; R. Chruściak, *Dwuiźbowość parlamentu*, [w:] Z. Jarosz (red.), *Parlament. Model konstytucyjny a praktyka ustrojowa*, Warszawa 2006, s. 77–78; P. Sarnecki, *Problem dwuiźbowości parlamentu*, [w:] M. Granat (red.), dz. cyt., s. 144).

Zapoczątkowany w rozprawie doktorskiej wątek badawczy odnoszący się do tzw. momentu powstania ustawy, po dalszych pracach zaowocował sformułowaniem tezy o istnieniu w konstytucji formalnego i materialnego aspektu powstawania ustawy: pierwszy z nich ma miejsce, gdy projekt ustawy zostanie przyjęty przez Sejm, drugi – gdy prace legislacyjne zostaną już w zupełności zakończone, tj. gdy treść ustawy nie może już ulec zmianie (*O pojęciu ustawy w procesie legislacyjnym*, „Przegląd Sejmowy” 2003, nr 2, s. 25–43). Ustalenia te pozwoliły z jednej strony na zakwestionowanie linii orzeczniczej TK w przedmiocie zakresu senackich poprawek (gdyż nie uwzględnia faktycznego/materialnego momentu uchwalenia ustawy), z drugiej strony doprowadziły do stwierdzenia wadliwości konstytucyjnej formuły „Sejm uchwała ustawy”, gdyż przy dwuiźbowym parlamencie jest ona nielogiczna (spośród dwóch organów władzy ustawodawczej tylko jeden z nich uchwała ustawy), niespójna (istnieją owe dwa momenty uchwalenia ustawy) oraz sztuczna (dzieli proces powstawania ustawy na dwie odrębne i niezależne od siebie części). W efekcie sformułowalem postulat zmiany konstytucyjnej regulacji w tym zakresie, tj. przyjęcia rozwiązania, w którym z Sejmu do Senatu trafia projekt ustawy, a nie ustawa. W mojej ocenie teza ta zyskuje coraz więcej zwolenników, chociaż różnie oceniane są normatywne skutki takiej zmiany dla zakresu senackich poprawek (K. Skotnicki, *Kilka uwag w sprawie kierunków reformy senatu*, [w:] P. Tuleja, M. Florczak-Wątor, S. Kubas (red.), *Prawa człowieka – społeczeństwo obywatelskie – państwo demokratyczne. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Pawłowi Sarneckiemu*, Warszawa 2010, s. 353–354).

Współczesnego modelu polskiej dwuizbowości nie sposób zrozumieć w pełni bez sięgnięcia do rodowodu tej instytucji. Wychodząc z takich założeń przeprowadziłem gruntowną analizę kształtu struktury parlamentu i poglądów doktryny prawa wyrażanych na jej temat zarówno z okresu Polski międzywojennej, jak i tzw. przemian ustrojowych. Moje ustalenia odnoszące się do roli Senatu w dwudziestoleciu międzywojennym prezentowałam podczas konferencji w Senacie RP (referat pt.: „Uprawnienia Senatu w procedurze ustawodawczej II Rzeczypospolitej Polskiej”, wygłoszony podczas konferencji zorganizowanej przez Komisję Ustawodawstwa i Praworządności pod patronatem Marszałka Senatu RP Longina Pastusiaka, 22 października 2002 r.), zaś te dotyczące drugiej izby po jej odrodzeniu są często powoływane w literaturze przedmiotu i współkształtują „spojrzenie” doktryny prawa na chociażby takie kwestie, jak: normatywne znaczenie noweli kwietniowej, pat legislacyjny, znaczenie tzw. Małej konstytucji dla dwuizbowej struktury parlamentu, przebieg prac analizowanym zakresie w Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego (zob. np. K. Skotnicki, *Senat III RP – nieprzemyślany...*, s. 206–209, 216–217; R. Chruściak, *Dwuizbowość parlamentu...*, s. 76–77; L. Mażewski, *System rządów w PRL (1952–1989)*, Warszawa–Bielsko-Biała 2011, s. 131–133).

Studia nad zasadą dwuizbowości parlamentu pozwoliły mi na ustalenie prawnego (normatywnego) i funkcjonalnego aspektu tej zasady oraz trzech płaszczyzn jej analizy (sposób redakcji przepisu zrębowego, ukształtowanie ustroju izb oraz kompetencji). W efekcie wyróżniłem model dwuizbowości pełnej i niepełnej, co zostało zauważone w literaturze przedmiotu (L. Garlicki, *Polskie prawo konstytucyjne*, Warszawa 2011, s. 197) oraz wykazałem (wbrew poglądom niektórych przedstawicieli doktryny prawa; zob. np. E. Zwierzchowski, *Prawnoustrojowa ewolucja drugich izb w parlamentach europejskich (próba syntezy)*, [w:] E. Zwierzchowski (red.), *Izby drugie parlamentu*, Białystok 1996, s. 9–10), że istnieje pewien wspólny mianownik dla różnych modeli, typów czy rodzajów rozwiązań ustrojowych kształtujących poszczególne parlamenty o strukturze dwuizbowej. Tym rysem wspólnym, stałą i trwałą cechą charakteryzującą dwuizbowe parlamenty w różnych państwach oraz różnych okresach historii ustroju państw jest zapewnienie za pomocą drugiej izby odrębnego i odmiennego „spojrzenia” na tę samą sprawę rozpatrywaną w parlamencie¹ w celu ustanowienia jak najlepszego prawa, tj. poprawnego pod względem legislacyjnym oraz trafnie regulującego stosunki społeczne w państwie (*Prawne i funkcjonalne znaczenie zasady dwuizbowości parlamentu*, [w:] M. Granat (red.), dz. cyt., s. 289–296).

Wyniki powyżej przeprowadzonych badań stały się punktem wyjścia do dostrzeżenia potrzeby przeprowadzenia reformy współczesnego modelu polskiej dwuizbowości (*W sprawie potrzeby reformy dwuizbowości polskiego parlamentu*, „Przegląd Sejmowy” 2009, nr 2, s. 31–53).

¹ Takie ujęcie znalazło akceptację wśród przedstawicieli doktryny prawa. Zob. np. L. Jamróz, *W sprawie wzmocnienia statusu ustrojowego Senatu RP*, w: S. Bożyk (red.), *Aktualne problemy reform konstytucyjnych*, Białystok 2013, s. 148.

Konieczność zmian w tym obszarze regulacji ustrojowych jest coraz częściej podnoszona i zyskuje zwolenników. Przedstawione przeze mnie propozycje reform modelu współczesnej dwuizbowości są poddawane analizie przez przedstawicieli doktryny prawa konstytucyjnego (np. K. Skotnicki, *Senat III RP – nieprzemyślany czy niepotrzebny ...*, s. 227, tenże K. Skotnicki, *Kilka uwag ...*, s. 353–357; głos w dyskusji R. Chruściaka podczas konferencji pt. „Senat w tradycji i praktyce ustrojowej Rzeczypospolitej”. Zob. Materiały z tej konferencji wydane pod tym samym tytułem w Warszawie w 2013 r., s. 82).

W ramach studiów nad prawem parlamentarnym zajmowałem się także zmianami, jakie muszą nastąpić w prawie wyborczym w związku z wprowadzeniem nowego podziału terytorialnego (*Skutki reformy podziału terytorialnego państwa dla ordynacji wyborczej do Sejmu i Senatu*, „Przegląd Sejmowy” 1999, nr 2, s. 49–62). Przedmiotem moich zainteresowań były również okręgi jednomandatowe, zarówno te ustanowione w wyborach senackich, jak i kwestia konstytucyjnej dopuszczalności ich wprowadzenia w wyborach sejmowych, co w istocie oznaczało badanie sposobu rozumienia konstytucyjnej zasady proporcjonalności wyborów (*Okręgi jednomandatowe w wyborach do Senatu w 2011 r.*, „Przegląd Sejmowy” 2012, nr 3, s. 67–87; *Konstytucja RP a okręgi jednomandatowe – proporcjonalność gwarantowana*, „Prawo i Życie” 2001, nr 4, s. 24–25; *Konstytucyjność mieszanych systemów wyborczych*, [w:] A. Sylwestrzak (red.), *Prawo wyborcze Rzeczypospolitej Polskiej i problemy akcesji Polski do Unii Europejskiej, Materiały XLIV Ogólnopolskiej Konferencji Katedr i Zakładów Prawa Konstytucyjnego, Olsztyn 25-27 kwietnia 2002 r.*, Olsztyn 2002, s. 87–90).

Ustalenia poczynione w ramach studiów nad parlamentarnym prawem wyborczym znalazły oddźwięk w doktrynie prawa (np. J. Szymanek, *Optymalizacja formy wyboru drugiej izby parlamentu (na przykładzie Polski)*, „Studia Prawnicze” 2003, s. 50; L. Garlicki, *Polskie prawo konstytucyjne*, Warszawa 2001, s. 182; W. Wojtasik, *Funkcje wyborów w III Rzeczypospolitej. Teoria i praktyka*, Katowice 2012, s. 87).

W sumie należy uznać, że wyniki moich badań nad prawem parlamentarnym oddziałują na dominujący nurt doktryny prawa. Są:

- powoływane w orzecznictwie TK (zob. Wyrok z dnia 18 kwietnia 2012 r., sygn. akt K 33/11. OTK ZU z 2012, nr 4A, poz. 40, pkt. 2.4. Zdanie odrębne sędziego Mariana Grzybowskiego do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 czerwca 2002 r. w sprawie o sygn. K 14/02, pkt 4);
- wykorzystywane w procesie legislacyjnym (H. Izdebski, *Reprezentatywność a rola Senatu Rzeczypospolitej Polskiej*, w: *Zasada równości oraz problematyka reprezentatywności w wyborach do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej*, Kancelaria Senatu luty 2012, *Opinie i ekspertyzy OE-184*, s. 33; K. Skotnicki, *Możliwości rozszerzenia zakresu projektu ustawy*

- o zmianie Konstytucji w trakcie prac w Sejmie, „Zeszyty Prawnicze BAS” 2006, nr 3, s. 29);
- przytaczane w literaturze przedmiotu (np. J. Szymanek, *Dwuizbowość parlamentu RP w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2011, z. 2, s. 130, 135; J. Jaskiernia, *Parlamentaryzm w III RP: aksjologia konstytucyjna a dylematy praktyki ustrojowej*, w: T. Mołdowa, J. Szymanek, M. Mistygacz (red.), *Parlamentarny system rządów. Teoria i praktyka*, Warszawa 2012, s. 26; L. Jamróz, *Uwagi o statusie ustrojowym Senatu RP w kontekście sprawowania przez parlament funkcji ustawodawczej (na gruncie Konstytucji RP)*, w: M. Grzybowski, G. Kuca, P. Mikuli, *Ustroje. Historia i współczesność. Polska – Europa – Ameryka Łacińska. Księga jubileuszowa dedykowana prof. Jackowi Czajowskiemu*, Kraków 2013, s. 465–505; B. Opaliński, *Uwagi o potrzebie modyfikacji drugiej izby parlamentu we współczesnym polskim systemie ustrojowym*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2010, nr 1, 77–90; T. Zembrzusi, *Rola Prokuratora Generalnego w cywilnym postępowaniu kasacyjnym*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 2, s. 153);
 - komentowane, dyskutowane podczas konferencji naukowych (np. wypowiedź prof. M. Kruk-Jarosz oraz S. Gebethnera podczas konferencji pt. „Senat w II i III Rzeczypospolitej” opublikowane w: *Senat w II i III Rzeczypospolitej. Materiały z konferencji zorganizowanej pod patronatem Marszałka Senatu RP prof. Longina Pastusiaka w 80. rocznicę pierwszego posiedzenia Senatu w II RP*, Warszawa 2003, s. 78 i 88; oraz referat prof. P. Sarneckiego, „Problem dwuizbowości parlamentu” oraz dyskusję po jego wygłoszeniu podczas XLVIII Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Prawa Konstytucyjnego, Serock, 1–3 czerwca 2006 r.);
 - wskazywane jako literatura uzupełniająca w podręcznikach akademickich (P. Sarnecki (red.), *Prawo konstytucje Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2014, s. 223; R. M. Małajny (red.), *Polskie prawo konstytucyjne na tle porównawczym*, Warszawa 2013, s. 375; L. Garlicki, *Polskie prawo konstytucyjne*, Warszawa 2011, s. 232; Z. Witkowski (red.), *Prawo konstytucyjne*, Toruń 2011, s. 321; S. Sagan, *Prawo konstytucyjne Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2001, s. 153; M. Grzybowski (red.), *Prawo konstytucyjne*, Białystok 2008, s. 239).

Wszystko to uprawnia mnie do następującego stwierdzenia: prezentowane przeze mnie ustalenia stały się istotnym elementem debaty naukowej dotyczącej prawa parlamentarnego, w szczególności zaś dwuizbowości polskiego parlamentu.

• Instytucja rodziny

Innym obszarem mojej aktywności naukowej są badania nad rodziną jako instytucją prawną i ustrojową *sensu largo* (ustroju społecznego). Zaowocowały one m.in. przygotowaniem pracy zbiorowej, pt. *Rodzina jako podmiot prawa*, (współredaktor z P. Czarnek, Zamość 2012, ss. 174) z dwoma moimi artykułami: *Rodzina jako wartość konstytucyjna w orzecznictwie TK* (1996–2007), s. 9–28, w którym analizuję sposób odczytywania przepisów konstytucyjnych dotyczących rodziny przez TK oraz *Zagadnienie pracy w niedzielę i święta a prawa rodziny*, w którym ustaliam konstytucyjne przesłanki ograniczenia pracy w niedzielę ze względu na dobro i ochronę praw rodziny. Ponadto w tym nurcie badań podjąłem próbę szerszego spojrzenia na problematykę instytucji rodziny poprzez ukazanie jej wpływu na kondycję gospodarczą społeczeństw (*Family rights as a guarantee of the economic development of societies*, [w:] *Człowiek pomiędzy prawem a ekonomią w procesie integracji europejskiej*, G. Dammacco, B. Sitek, O. Cabaj, Olsztyn–Bari 2008, s. 328–335) oraz popularyzacji poczynionych ustaleń (*Rodzina w Konstytucji RP*, współ P. Czarnek, „Cywilizacja” 2010, nr 34, s. 49–66).

Na szczególną uwagę zasługuje jednak jeszcze inny artykuł z tego obszaru moich zainteresowań, tj. *Status prawny rodziny w świetle nowej Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* („Przegląd Sejmowy” 1999, nr 4, s. 21–34), w którym dokonuję całościowej analizy przedmiotowej instytucji w nowej konstytucji. Artykuł ten – mimo iż opublikowany niespełna w dwa lata od wejścia w życie konstytucji – jest ciągle przywoływany w pracach naukowych z zakresu prawa rodzinnego i konstytucyjnego (np. B. Banaszak, teza 5 do art. 18 Konstytucji RP, w: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2009; L. Garlicki, teza 4 i 7, w: L. Garlicki (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2003, t. III); A. Sylwestrzak, *Skutki prawne separacji małżonków*, *Wolters Kluwer Polska* 2007, s. 215).

W efekcie, z satysfakcją mogę odnotować, że wyniki moich badań w tym obszarze znalazły uznanie w doktrynie prawa i są:

- przywoływane w literaturze przedmiotu (np. A. Mączyński, *Konstytucyjne i międzynarodowe uwarunkowania instytucjonalizacji związków homoseksualnych*, w: M. Andrzejewski (red.), *Związki partnerskie – debata na temat projektowanych zmian prawnych*, Toruń 2013, s. 91; P. Czarny, *Konwencja Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej - wybrane problemy konstytucyjnoprawne*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2013, nr 1, s. 99);
- wykorzystywane w praktyce stosowania i stanowienia prawa (M. Granat, *W sprawie konstytucyjności art. 27c (pkt 13) projektu ustawy o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz o zmianie niektórych innych ustaw* (druk sejmowy nr 1500);

E. Wojnarska-Krajewska, *Opinia prawna na temat poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw* (BAS-WAL-2286/13), „Zeszyty Prawnicze BAS” 2013, nr 4, s. 146; *Opinia Sądu Najwyższego z dnia 23 kwietnia 2012 r. o projekcie ustawy „o świadomym rodzicielstwie”* (druk sejmowy nr 562/VII kad.), s. 10; *Odpowiedź podsekretarza stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości - z upoważnienia ministra – na zapytanie nr 4333 w sprawie możliwych zmian art. 18 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*. Warszawa, dnia 4 czerwca 2013 r.; <http://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=144CF57B>).

- wykorzystywane przy kontroli konstytucyjności ustaw (zob. Stanowiska Sejmu RP dotyczące spraw o sygn. akt: SK 7/11 (BAS-WPTK-722/11); K12/12 (BAS-WPTK-539/12); P 33/12 (BAS-WPTK-2343/12), a także Wyrok z dnia 12 kwietnia 2011 r., sygn. akt SK 62/08. TK ZU z 2012, nr 3A, poz. 22, pkt. 4.2).

• Ustrój polityczny Polski po przystąpieniu do Unii Europejskiej

Kolejnym nurtem moich badań jest analiza wpływu członkostwa Rzeczypospolitej Polskiej w strukturach Unii Europejskiej na konstytucyjny ustrój państwa, w tym przede wszystkim na system źródeł prawa oraz zasady Konstytucji RP. W ramach tych badań powstała książka *Zasada suwerenności narodu w warunkach integracji Polski z Unią Europejską*, a ponadto przygotowałem publikacje dotyczące wybranych skutków prawnych akcesji państwa polskiego do UE oraz problematyki związanej z ratyfikacją tzw. Traktatu fiskalnego.

W artykule *Konstytucyjność Traktatu akcesyjnego w świetle orzeczeń TK dotyczących ENA* („Przegląd Sejmowy” 2006, nr 6, s. 73–88) zestawilem ustalenia TK dotyczące ENA z dwóch wyroków (tzw. akcesyjnego o sygn. akt K 18/04 oraz wydanego na skutek pytania prawnego o sygn. akt P 1/05), co pozwoliło postawić następującą tezę: w świetle ustaleń samego Trybunału Traktat akcesyjny w momencie ratyfikacji pozostawał w sprzeczności z art. 55 Konstytucji (w pierwotnym brzmieniu).

Zagadnienie wpływu rozwiązań ustrojowych UE na sposób rozumienia kluczowych dla prawa konstytucyjnego zasad prawa podjąłem w dwóch publikacjach. W pierwszym zatytułowanym *Podstawowe zasady ustroju Rzeczypospolitej Polskiej w europejskich orzeczeniach Trybunału Konstytucyjnego* (współ D. Lis-Staranowicz; „Przegląd Sejmowy” 2007, nr 1, s. 9–20) została przedstawiona wstępna analiza zmian w treści zasady suwerenności narodu, demokratycznego państwa prawa oraz podziału władzy i zarysowane ich nowe znaczenie². W drugiej zaś pracy

² Tezy zawarte w tym artykule są przywoływane w doktrynie prawa. Zob. np. J. Ruzkowski, *Ponadnarodowość w systemie politycznym Unii Europejskiej*, Warszawa 2010, s. 268; B. Skwara, *Rozporządzenie jako akt wykonawczy do ustawy w polskim prawie konstytucyjnym*, Warszawa 2010, s. 246; J. Szymanek, *Dwuizbowość parlamentu RP*

(Glosa do wyroku TK z dnia 11 maja 2005 r. (sygn. akt K 18/04) opublikowana w: „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego” 2006, nr 3, s. 145-153) analizowałem skutki przyjęcia zasady pierwszeństwa prawa WE/UE dla zasady nadrzędności Konstytucji. Ponadto w następnej publikacji (Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 stycznia 2005 r., sygn. akt K 24/04, „Przegląd Sejmowy” 2005, nr 3, s. 143–152) zaproponowałem, aby nowe integracyjne kompetencje polskiego parlamentu ująć w odrębną funkcję (europejską)³.

Jednakże najbardziej aktualnym elementem tego nurtu badań jest problematyka związana z ratyfikacją tzw. Traktatu fiskalnego. W artykule *W sprawie trybu ratyfikacji przez Rzeczpospolitą Polską Traktatu fiskalnego* („Państwo i Prawo” 2013, nr 6, s. 41–57) dążyłem do wykazania, iż właściwą podstawą ratyfikacji tego traktatu jest klauzula integracyjna (art. 90 Konstytucji), a nie zastosowana procedura (art. 89). Problematyka podjęta w tym artykule jest szczególnie aktualna także z powodu zaskarżenia do TK trybu ratyfikacji tego traktatu. Artykuł ten wywołał polemikę (D. Adamski, *Pakt fiskalny a prawo europejskie i polska konstytucja*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2013, nr 12, s. 10–20), jest powołany w stanowisku Sejmu RP w postępowaniu przed Trybunałem Konstytucyjnym w sprawie dotyczącej kontroli konstytucyjności trybu ratyfikacji Traktatu fiskalnego (sygn. akt K11/13; Warszawa 30 stycznia 2014, s. 11, s. 15–16) oraz przytaczany w literaturze przedmiotu (zob. M. Masternak-Kubiak, *Odesłania do prawa międzynarodowego w Konstytucji RP*, Wrocław 2013, s. 96; D. Dudek, *Autorytet prezydenta a Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*, Lublin 2013, s. 233).

Do innych publikacji w tym zakresie należą także: glosa do postanowienia TK z dnia 21 maja 2013 r., (sygn. akt K 11/13), „Państwo i Prawo” 2014, nr 1, s. 115–120 oraz artykuł *The Consequences of the Ratification the Treaty on Stability, Coordination and Governance in the Economic and Monetary Union Treaty for the Political System of the Republic of Poland (the outline of the problem)*, [w:] M. Sitek, G. Dammacco, A. Ukleja, M. Wójcicka (edit.), *Europe of Founding Fathers: Investment in common future*, Olsztyn 2013, p. 531–540. W artykule tym analizałem prawną „naturę” i najważniejsze postanowienia Traktatu fiskalnego oraz znaczenie jego ratyfikacji dla ustroju państwa. Z kolei w głosie do ww. postanowienia TK dążyłem do wykazania, iż umorzenie wniosku o zbadanie konstytucyjności treści Traktatu fiskalnego przez TK na wczesnym etapie postępowania (przed rozprawą główną) było decyzją niewłaściwą, przedwczesną, sprzeczną z ekonomią procesową oraz z podstawowym celem sądu konstytucyjnego,

w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2011, z. 2, s. 135; tenże, *Uwagi na temat euro-nowelizacji Konstytucji RP* (<http://biblioteka.oapuw.pl/jaroslav-szymanek-uwagi-na-temat-euro-nowelizacji-konstytucji-rp/>).

3 Tezy zawarte w głosie są przywoływane w literaturze przedmiotu. Zob. np. B. Pawłowski, *Kontrola wykonywania przez Sejm w stosunku do Rady Ministrów w sprawach związanych z członkostwem Polski w Unii Europejskiej*, „Zeszyty Prawnicze BAS” 2008, nr 1, s. 70; K. Kowalik-Bańczyk, J. Łacny, M. Szwarc-Kuczer, *The influence of Treaty of Lisbon on the Polish legal system*, w: E. Castoria, P. Policastro, *Liberty and language. The global dimension of European Constitutional integration*, Torino 2010, s. 389.

czyli tzw. obroną konstytucji (eliminowaniem niezgodny z konstytucją norm prawnych). W prezentowanym stanowisku podstawowe znaczenie miał fakt, iż w momencie wydawania ww. postanowienia o ratyfikacji traktatu mógł zdecydować wyłącznie prezydent (po uchwaleniu tzw. ustawy upoważniającej), a więc nie można było wykluczyć, iż dokona on tego jeszcze przed rozprawą główną. Tak też się stało. Poprzez tak wczesne umorzenie postępowania Trybunał pozbawił się możliwości kontroli ww. traktatu (mimo iż jest on już częścią polskiego systemu prawa). W głosie szeroko odwoływałem się do uchwały TK z 30 listopada 1994 r. (sygn. akt W 10/94), ukazując jej znaczenie dla postępowań w sprawie stwierdzenia niekonstytucyjności umów międzynarodowych.

- **Podstawy ustrojowe III Rzeczypospolitej Polskiej**

Szczególną uwagę w mojej pracy naukowej poświęcam prowadzeniu badań nad zasadami Konstytucji RP, czy szerzej – analizie ustrojowych podstaw III RP. Scharakteryzowane dotychczas wątki mojej twórczości naukowej (dotyczące zasady dwuizbowości parlamentu oraz suwerenności narodu czy instytucji rodziny) nie wyczerpują jednak mojego dorobku w tym obszarze. W oparciu o postanowienia rozdziału pierwszego Konstytucji przeprowadziłem bowiem analizę podstaw ustrojowych państwa (*Ogólna charakterystyka ustroju państwa*, [w:] D. Dudek (red.), *Zasady Ustroju III Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2009, s. 26–40). Rozwazałem również na temat normatywnego znaczenia klauzuli o bezstronność światopoglądowej państwa wyrażonej w art. 25 ust. 2 Konstytucji RP (*Bezstronność (neutralność) w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych – rzeczywistość czy utopia?*, [w:] P. Czarnek, D. Dudek, P. Stanisławski (red.), *Podstawy regulacji stosunków Państwo – Kościół w Rzeczypospolitej Polskiej i Republice Włoskiej*, Lublin 2010, s. 191–200). Na potrzeby procesu legislacyjnego badałem konsekwencje normatywne zasady podziału władzy (opinia prawna w sprawie zakresu współpracy poszczególnych organów władzy publicznej nienaruszającej zasady podziału władzy na przykładzie projektu zmiany ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa, opublikowana w: „Przegląd Sejmowy” 2007, nr 1, s. 107–114; przytaczana m.in. przez A. Górskiego, *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 15). W tym nurcie badań zajmowałem się także podstawami ustrojowymi państwa stworzonymi przy tzw. okrągłym stole (*Ustrój państwa w porozumieniach „Okrągłego Stołu”*, „Przegląd Sejmowy” 2009, nr 3, s. 77–99, przywołany m.in. w: B. Opaliński, *Rozdzielenie kompetencji władzy wykonawczej między Prezydenta RP oraz Radę Ministrów na tle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku*, Warszawa 2012, s. 32).

VI. Pozostałe informacje:

• Ekspertyzy i opinie prawne:

- sporządzenie 27 opinii prawnych na potrzeby Kancelarii Sejmu, dwóch opinii dla NIK oraz jednej dla Krajowej Rady Diagnostów Laboratoryjnych.

• Organizacja konferencji naukowych:

- współorganizacja XLII Ogólnopolskiej Konferencji Katedr i Zakładów Prawa Konstytucyjnego pt. „System źródeł prawa w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej”, Nałęczów 1–3 czerwca 2000 r.;
- współorganizacja Międzynarodowej Konferencji pt. Podstawy regulacji stosunków Państwo - Kościół w Rzeczypospolitej Polskiej i Republice Włoskiej”, Lublin 24 kwietnia 2009 r.

• Udział w konferencjach naukowych:

- o charakterze międzynarodowym: referat pt. Family rights as a guarantee of the economic development of societies”, konferencja międzynarodowa „Człowiek pomiędzy prawem a ekonomią w procesie integracji europejskiej”, Olsztyn 2007; referat pt. „Basic principles of the Constitution of the Republic of Poland in the European jurisdiction of the Polish Constitutional Tribunal” – Konferencja międzynarodowa, Bari 2010 r.; referat pt. „Perspektywy dwuizbowości w Polsce” – Konferencja międzynarodowa „Aktualne problemy konstytucyjne Woch i Polski”, Lublin 21 września 2012 r.; referat pt. „Konsekwencje ratyfikacji Traktatu fiskalnego dla ustroju politycznego Rzeczypospolitej Polskiej (zarys problematyki)” – XIII Międzynarodowa Konferencja Praw Człowieka Europa Ojców Założycieli: inwestycja we wspólną przyszłość. (W pięćdziesięciolecie śmierci Roberta Schumana), Ełk 31 maj–2 czerwca 2013 r.;
- w Ogólnopolskich Konferencjach Katedr i Zakładów Prawa Konstytucyjnego zorganizowanych: w Wiśle w 1999 r. (głos w dyskusji), w Nałęczowie 2000 r., Polańczyku w 2001 r., w Olsztynie w 2002 r. (głos w dyskusji), w Wierzbie w 2004 r., Cędzynie w 2005 r. (Cędzyna), w Serocku 2006 r. (głos w dyskusji), w Lublinie w 2014 r.;
- w konferencjach organizowanych przez organy izb polskiego parlamentu: referat pt.: „Uprawnienia Senatu w procedurze ustawodawczej II Rzeczypospolitej Polskiej”, wygłoszony podczas konferencji zorganizowanej przez Komisję Ustawodawstwa i Praworządności pod patronatem Marszałka Senatu RP Longina Pastusiaka, 22

października 2002 r.; głos w dyskusji podczas konferencji: „Senat w II i III Rzeczypospolitej”, (Senat RP 27 listopada 2002 r.); udział w konferencji „Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej – 12 lat po wejściu w życie”, Warszawa 21 października 2009 r.; Głos w dyskusji podczas konferencji naukowej „Senat w tradycji i praktyce ustrojowej Rzeczypospolitej”, Warszawa 11 grudnia 2012 r.; głos w dyskusji podczas konferencji „Kierunki zmian pozycji ustrojowej i funkcji Senatu RP”, Warszawa 15 października 2013 r.

- **Przynależność do organizacji:**

- Polskie Towarzystwo Prawa Konstytucyjnego
- Polskie Towarzystwo Legislacyjne w latach 1998–2010.

- **Działalność popularyzująca wyniki badań:**

- publikacje w kwartalniku „Cywilizacja” (*Prawo ustrojowe w okresie przemian – okrągły stół a współczesne patologie życia publicznego*, nr 12 z 2005, s. 99–115; *Rodzina w Konstytucji RP*, (współ P. Czarnek), nr 34 z 2010, s. 49–66; *Polityczno-prawne dziedzictwo okrągłego stołu*, nr 36 z 2011 r., s. 45–58),
- opracowanie 86 haseł z zakresu prawa wyborczego oraz prawa parlamentarnego do *Leksykonu Obywatela*, Warszawa 2008, s. 104–128,
- referat pt. „Wizja przemian ustrojowych w PRL w koncepcjach strony koalicyjno-rządowej podczas obrad przy Okrągłym stole”, wygłoszony podczas konferencji „Dwadzieścia lat od wyborów czerwcowych”, Lublin 15 maja 2009 r.

Marcel
Dąbrowski